

Barris esquerdats

El Turó de la Peira (a la imatge) és, com el Carmel, un barri vulnerable. A Sallent (Bages), n'hi ha un altre, l'Estació, edificat sobre una enorme mina de potassa. A València hi ha la Coma, i a Burjassot (Horta), el Lian San Po. Tots són barris dels seixanta o principi dels setanta, construïts amb presses i materials defectuosos. Una obra mal feta o l'aluminosi els han condemnat.

Terres movedisses

El Carmel no és l'únic barri que viu un sotrac a Catalunya. El barri de l'Estació de la localitat de Sallent (Bages) s'esquerda des de fa dècades perquè està construït sobre una antiga mina de potassa. El terra cedeix ara a un ritme de dos centímetres per any, però uns aparells mesuren constantment els moviments per alertar els veïns si es produeix un esfondrament.

“**S**i el Carmel és un atac de cor, el barri de l'Estació de Sallent és un càncer.” És una frase de

Josep Maria Mata, catedràtic de Geologia de la Universitat Politècnica de Catalunya. Ell ha estat el geòleg elegit pels veïns del Carmel per supervisar la comissió tècnica que fa el seguiment de la crisi provocada per l'esfondrament del túnel del metro. Ell és també qui assessora, des de fa anys, els veïns del barri de l'Estació de Sallent, un raval perifèric aixecat des de principi dels anys seixanta sobre una immensa mina de potassa. Un laberint de galeries i pous de fins a 300 metres de profunditat, un immens formiguer que els miners abandonaren el 1975 i que amenaça l'estabilitat dels edificis de la superfície. L'Estació és molt visible des de l'autovia que porta al túnel del Cadí: en direcció nord, és el primer barri de Sallent que es veu, a la dreta, i pateix moviments de terres des de fa dècades. Les esquerdes més profundes han fet desallotjar la majoria dels blocs de pisos del carrer Consorts Comamala Poal, que conserven un precinte oficial a les portes. Es veuen ferides que no cicatritzen, tot i haver estat tapades amb ciment. D'altres esquerdes travessen el carrer, pugem la tàpia del pati i, segons els veïns, s'obren de nou dins del terra de les cases.

Sota l'Estació hi ha la mina Enrique, que va ser explotada entre el 1932 i el 1974, quan es va decidir tancar-la perquè l'entrada d'aigua inaturable ja no feia rendible continuar l'explotació. La mina és enorme i s'estén al barri veí de la Rampinya i, més enllà, cap a zones no urbanitzades, segons els estudis realitzats pels geòlegs de l'Institut Cartogràfic de Catalunya (ICC).

Després d'anys detectant esquerdes, el 1995 va quedar palès que el barri es movia. A partir del 1997, l'Institut Cartogràfic de Catalunya inicià una sèrie d'estudis que començaren a donar la raó als veïns. El barri s'enfonsa a un ritme de 2,5 cm/any. El 2002, l'ICC afirmava, a les conclusions de l'*Estudi del procés d'esfondrament del terreny als barris de l'Estació i de la Rampinya de Sallent*, que “els límits de la zona afectada per subsidència [esfondrament lent i gradual] s'adapten notablement als límits de l'àrea explotada, que consta als plànols de l'antiga mina”.

A més, es confirma “l'existència d'un nucli de màxima velocitat d'esfondrament, centrat al sud-oest del barri de l'Estació”. Precisament aquesta zona és “on s'han detectat els habitatges amb lesions més importants”. L'informe, signat per qui avui és director de l'ICC, Antoni Roca, també parla clarament sobre el futur d'aquesta tendència: la subsidència “és força constant i no s'ha detectat cap indicatiu que s'hagi d'aturar en un futur pròxim, per tant, cal pensar que en els propers anys continuarà afectant les edificacions existents”. Afegeixen els autors que “cal tenir present que, segons les hipòtesis més pessimistes, fins i tot es podrien generar col·lapses [esfondraments sobtats] en superfície”.

Per evitar ensurts s'aconsella instal·lar extensòmetres, uns aparells que indiquen la velocitat de la subsidència perquè, habitualment, abans del col·lapse, hi ha un augment significatiu de l'esfondrament “lent”. L'administració va fer cas d'aquesta recomanació i va instal·lar aquests extensòmetres, de manera que, en cas de donar informació d'un augment de la velocitat de l'esfondrament, els tècnics de l'ICC podrien alertar del

perill i procedir ràpidament a l'evacuació del barri.

Això no és probable, però. Gràcies als estudis tècnics també se sap que sota el barri de l'Estació hi ha una gran cavitat que els tècnics de la mina Enrique ja van localitzar el 1954: llavors tenia un diàmetre de 28 metres i el buit presentava una alçada de 50 metres. És el que els miners anomenaven "la gran caverna" i era situada entre les cotes 166 i 216 de profunditat. Els tècnics de l'ICC han confirmat l'existència d'un gran buit sota l'Estació, que, en tancar la mina, no es va segellar completament.

Des del 1995, quan les esquerdes eren evidents i ja es van desallotjar els edificis més afectats, els veïns intentaren que l'administració els reubiqués. Fins al 26 de juliol del 1999 no van aconseguir una resolució de la Comissió d'Urbanisme de Barcelona perquè es prohibís la construcció nova en el barri. Tot i així, l'Ajuntament, llavors en mans de CiU, va continuar donant llicències de construcció fins a l'any 2000. El mateix any, el Parlament de Catalunya (13 de desembre de 2000) va aprovar per unanimitat una resolució per buscar nous habitatges a les famílies que havien d'abandonar el barri, estudiar les subsidències i convocar una comissió de seguiment entre administracions i veïns. Aquest últim punt ha estat bandejat durant cinc anys. Com a conseqüència dels esfondraments al Carmel, l'administració ja ha posat data a aquesta comissió, que se celebrarà el proper 23 de març. Per a Josep Solà, president de la Federació d'Associacions de Veïns del Bages i veí de l'Estació, l'executiu del tripartit ja els havia fet molt més cas que l'anterior Govern de CiU abans de l'accident del barri barceloní. El Carmel ha agilitat encara més els contactes amb la Generalitat, que fins i tot ha promès que estudiarà un emplaçament concret, on ara hi ha el camp de futbol de Sallent, per instal·lar-hi 294 habitatges. La lluita dels veïns, ara, és aconseguir "pis per pis i casa per casa", ja que les indemnitzacions proposades fins ara per als que tenen cases els semblen ridícules.

L'objectiu dels veïns és la reubicació de tot el barri, la qual cosa vol dir unes tres-centes famílies (mil persones apro-

Un edifici del Turó de la Peira que ha estat tancat per aluminosi. Una placa recorda uns beneficis que l'aluminosi ha ensorrat.

ximadament). D'aquest total, entre cinquanta i seixanta famílies, que ja han estat obligades a desallotjar els edificis, ara estan reubicades en pisos que no són de la seva propietat i sobre els quals no tenen cap dret legal.

El Carmel no és tampoc un barri únic pel que fa a les seves característiques constructives. Als anys seixanta les cases d'autoconstrucció i els blocs de pisos

es van arraïmar en el turó de la Rovira de manera desordenada, en voltes caòtica, en un territori amb un pendent molt pronunciat. El mateix va passar a altres zones de Barcelona i Catalunya, com Torre Baró, a Nou Barris, on es va construir progressivament sense criteris estrictes durant els anys seixanta. A principi dels setanta, precisament, les reivindicacions veïnals a Torre Baró posarien les

JORDI PUY / ASSOCIACIÓ DE VEÏNS L'ESTACIÓ

A dalt, l'entrada del túnel del Carmel que s'ha ensorrat. A sota, una imatge de Sallent. En primer terme, entre el riu i la carretera, el barri de l'Estació, condemnat a desaparèixer.

bases de les successives organitzacions veïnals, segons *La lucha de barrios en Barcelona* (de l'Equipo de Estudios, d'Elías Querejeta Ediciones). Els problemes d'aquests barcelonins van començar per la manca d'aigua corrent en el barri. Les protestes es van iniciar el 1968 i van anar creixent en intensitat fins al 1973, quan una forta sequera va radicalitzar les manifestacions que, finalment, van ser acceptades. Paral·lelament, l'associació veïnal també va créixer, sobretot l'any 1970, quan l'Ajuntament de Barcelona va proposar una regulació del barri que implicava l'expulsió de 4.000 habitatges.

Aquesta lluita creà precedents. Es va formar l'Associació de Veïns de Nou Barris i es va fer un model de lluita: objectius clars (en aquest cas la permanència o acceptació d'habitatges al 10% del salari), mètodes d'intervenció (actuacions en els plens municipals), lluita per la informació i pel control del planejament urbanístic. També, per primer cop, van intervenir les entitats professionals: els col·legis professionals feien pública la seva opinió i els tècnics donaven suport als veïns en les seves reclamacions.

L'autoconstrucció era freqüent en aquests barris en els anys seixanta, però acostumava a barrejar-se també amb els

habitatges de protecció oficial, com els de l'Estació de Sallent, que han estat desallotjats (encara s'hi veuen sobre els portals les plaques amb el número, el jou i les fletxes de Falange) o els del barri de la Mariola de Lleida, aquests ja de principi dels setanta: és el cas dels blocs Ramiro Ledesma de Lleida, que fa unes setmanes també van ser notícia per una explosió de gas que va obligar a reallotjar els veïns, el blocs Ruiz de Alda o els posteriors blocs Joan Carles. Antoni Giró assenyalava la Mariola com un dels barris de la capital del Segrià amb més dèficits estructurals i també socioculturals, en el seu llibre *Desigualtats socials als barris de Lleida* (Pagès Editors).

En altres barris nascuts durant l'anomenat *desarrollismo* i, com a fruit de l'arribada sobtada de milers d'immigrants, van sorgir també blocs de promoció privada. El Turó de la Peira n'és un cas clar i Romà Sanahuja el seu promotor principal. Anys després es va saber que la majoria dels edificis patien aluminosi, com a conseqüència d'haver estat construïts amb ciment aluminós que, en determinades condicions de temperatura i humitat, perd les qualitats de resistència. La raó de fer servir aquest ciment era que quallava més ràpid, per tant, agilitava la construcció.

Poc abans de l'esfondrament del Carmel, al Turó de la Peira hi havia hagut una fuga d'aigua, causada pels treballs de manteniment del clavegueram. L'aigua, en contacte amb el ciment aluminós, va fer que els veïns poguessin veure com s'obrien esquerdes en dos edificis dels carrers Sant Iscle i Montsant del Turó. Fins i tot alguns asseguraven que el nivell dels edificis havia baixat. Es van desallotjar 96 famílies, unes 300 persones, que es van instal·lar provisionalment en hotels. Quaranta d'aquestes famílies ja havien d'haver marxat d'aquests pisos —per patir aluminosi— a uns altres de nous, el passat desembre, però la constructora es va endarrerir i no els tindrà llestos fins al març.

L'ensurt els ha expulsat del Turó, un altre Carmel amagat sota la hipercontemporaneïtat de la Barcelona del disseny, el Fòrum i l'arquitectura de gratacels.

Àlex Milian